

מִצָּה זוֹ שֵׁאֲנוּ אוֹכְלִים

חורף תרפ"ט היה קשה ליהודי ברית המועצות, כאשר השלטונות רדפום בחימה שפוכה, ודכאו כל סממן יהודי. כ"ק אדמו"ר הריי"צ שכבר היה מחוץ לגבולות, דאג למצות עבור יהודי רוסיה, ולשם כך הפך עולמות על מנת להבקיע את מסך הברזל שהקומוניסטים דאגו לחסום בעדו. הרבי הריי"צ הזעיק עולם ומלואו, ולאחר מבצע דיפלומטי בינלאומי מזהיר, הצליח להכניס 28 קרונות רכבת ועליהם אלפי חבילות מצה! • להלן מכתב - בפרסום ראשון - שכתב חתנא דבי נשיאה הרש"ג, האיש שפעל ללא הרף להצלחת המבצע

מאת שניאור זלמן ברגר

"מפעל עזר המצה"

בסיומו של מבצע דיפלומטי בינלאומי מזהיר של הרבי הריי"צ,

28 קרונות רכבת נם

בלעדי ל'בית משיח'

מבצע מצה תרפ"ט

חורף תרפ"ט.

והעסקן הנודע הרב מרדכי דובין, שיצאו לסבב במדינות אירופה בכדי לערוך מסע לחצים דיפלומטי על מנת לקבל את האישורים. במקביל פעלו באינטנסיביות רבה כדי להשיג כספים רבים למימון המבצע.

סופו של דבר, המבצע הוכתר בהצלחה, ועשרים ושמונה קרונות רכבת ועליהם אלפי חבילות מצה, נשלחו לברית המועצות, שם חולקו על ידי רבנים וראשי הקהילות!

סיכום באגרת אל הרב מייזל

על פרשת המצה באותה שנה, סופר בספר "תולדות חב"ד ברוסיה הסובייטית" ובגיליונות 'בית משיח'. באגרות קודשי חלק ט"ז של אדמו"ר הריי"צ, הופיעה רשימה בנידון שנכתבה על ידי הרב אליהו חיים אלטהוויז הי"ד, ממקורבי בית הרב, שהוגהה על ידי הרבי הריי"צ.

בתקופה האחרונה איתרתי בספריה הלאומית בסיועו של הסופר החסידי הרב יעקב שלמה לוי, אגרת שכתב הרשי"ג אל הרב **ישראל מייזל**, ובה סיכום 'מפעל עזר המצה' שנערך בשנת תרפ"ט. סיכום זה נכתב מזווית ראייתו של הרשי"ג, וכמובן נוספו בה חידושים רבים לעומת מה שסופר עד כה על המבצע.

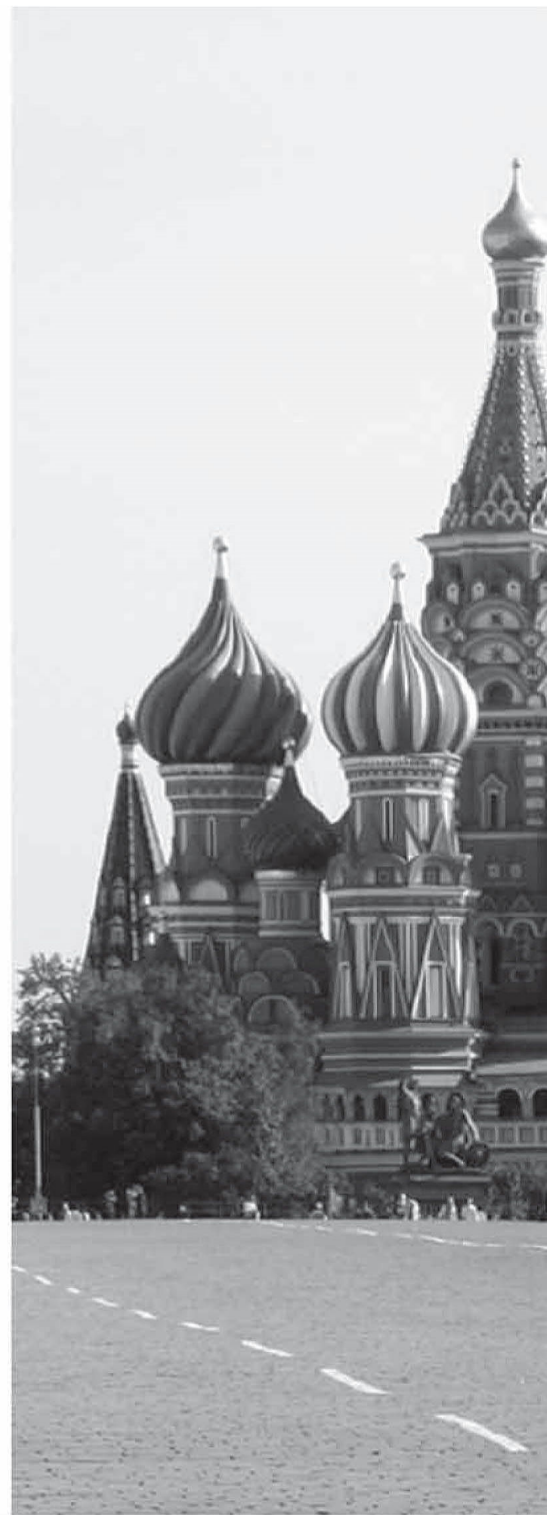
הרב ישראל מייזל ע"ה, היה מרבני קייב, ולאחר עלותו ארצה כיהן כרב בתל אביב. הרב מייזל עמד בקשר עם אדמו"רי חב"ד, והוא מוזכר באגרות כ"ק אדמו"ר הרשי"ב. כמו כן קיבל מכתבים מהרבי הריי"צ ומזכיריו, וגם אגרת מהרבי מה"מ. מתוך צרור אגרות של הרשי"ג אל הרב מייזל בנושא

שלטונות ברית המועצות דיכאו ביד ברזל כל זיק וסממן של יהדות ברחבי ברית המועצות. שנים אלו הן מהשנים הקשות שידעה יהדות ברית המועצות, וסבלם זעק לשמים. אם לא די בכך, הרי שמחירי הקמח מטפסים ועולים, ונוצר חשש כבד כי ליהודי רוסיה לא יהיו מצות לפסח.

שנה קודם לכן הצליח כ"ק אדמו"ר הריי"צ לצאת את מסך הברזל לטביה. גם בהיותו בארץ חופש, לא שכח את בניו-חסידינו ועם ישראל בכלל שנתור מאחורי מסך הברזל. כמנהיג ישראל אמיתי החל בגיוס הקהילות היהודיות באירופה ובארצות הברית לטובת היהודים שנשארו סובלים תחת השלטון הקומוניסטי. באותו חורף קשה, תרפ"ט, ערך הרבי הריי"צ את אחד המבצעים הגדולים ביותר לטובת יהודי רוסיה.

לכל לראש, היה צורך להשיג אישורים משלטונות ברית המועצות על מנת שתהיה אפשרות להכניס כמות גדולה של מצות עבור יהודי המדינה. בד בבד היה צורך דחוף להשיג סכומי עתק, בכדי לממן את קניית והובלת המצות, סכום שכלל לא היה ברשותו של הרבי. הסובייטים הערימו קשיים כפי שרק הם ידעו לעשות. בכדי להיראות דמוקרטיים, התיירו את כניסת המצה לתחומם, אלא שהחליטו כי על המצה ישולם מכס כמו על... ממתקים. כך יצא שתשלום המכס היה גבוה יותר מעלות המצות עצמן...

הרבי הריי"צ לא הרים ידיים, ועל פי בקשתו יצאו גדולי הדור, ורבנים ראשיים במדינות אירופה, בקריאה לממשלת ברית המועצות לסייע למבצע הגדול. מי שנרתם למלאכה הגדולה היו הרשי"ג, חתנו של הרבי,

הוכנסו לרוסיה:

אלפי חבילות מצות

הסובייטי בברלין קראטינסקי, ובקשה ממנו להשתדל לפני ממשלתו במוסקבה עבור רישיון להכניס 30 וגונים [קרונות רכבת] קמח, או 30 וגונים מצה לרוסיה. אחר כך מסרנו לו את דברי הבקשה בכתב, והבטיח להמליץ טוב על הבקשה הזאת במוסקבה, ולהשיב תשובה בקרוב.

לא נשעננו על הבטחתו והמשכנו בהשתדלות. חוץ ממה שהשפיעו עליו הדייר אסקאר קאן, ראבינער ד"ר בעק ועוד, פנו אליו גם אילי הכסף הדירקטורים של "דייטשע באנק" ושל "דרעזענער באנק" לתמוך בבקשתנו, כל זה עשה עליו רושם כביר.

5000 מרק מברלין

ב. בה בעת עצמה פנינו אל העסקנים הגרמנים לשם ארגון קומיטט [ועד] אשר ידאג עבור אסף האמצעים [מגבית] בגרמניה. אחר משא ומתן נתארגן הקומיטט בהשתתפותם של הדייר מוהרי"ם הילדסהיימר ש"י, הפרופסור מיטוואך, הפרופסור סוברנהיים, ראבינער ד"ר בעק, ראבינער ד"ר ווייסע, ד"ר אסקאר קאן ודייר איזמאר פרוינד, הקומיטט הזה ערך קול קורא אל קהילות גרמניה ואל יחידים אמידים.

חוץ מזה פנינו במכתב מיוחד אל קהילת ברלין להקציב מקופתה נדבה לענייני המצב, ואחר השתדלות החליטה הקהילה לתת 5000 מרק על יסוד בקשתנו. וזה עשה רושם כביר הן בגרמניה והן בשאר הארצות חוצה.

ג. מברלין נסענו על דבר אסף האמצעים לאנגליה, שם מצאנו סעד וסיוע רב בהרב הראשי ד"ר הרץ ש"י והרה"ג מוהרש"י הילמן ש"י וגם עסקנים שונים עזרו בעבודה. הרב הראשי פרסם קול קורא בעיתונות היהודית באנגליה והתחיל שם האסף. בעבודת האסף התאחדנו עם הפדרציה האוקריינית למען שלא יהיו שני אוספים מקבילים במדינה אחת, ומיד התחלנו באסף עוד בהיותנו שם. ונאספו על ידנו כאלף לירה שטרלינג.

ד. משם נסענו לפריז, וליוה אותנו גם עסקן אחד נכבד מלונדון מר ל. שליט ש"י [הגביר ליפמאן שליט] אשר טיפל הרבה בעבודה גם בלונדון. בפריז באנו בדברים הן עם היהודים הצרפתיים והן עם העסקנים של הקולוניא של היהודים הרוסיים. וכולם קירבו דעתם לענין. מן הקולוניא הרוסית השתתפו בנדבות הגונות: מר ס. פאלאק, מר דאברי, ועשה הרבה למען האסף העורך דין מר ה. שליאמבערג ש"י, הרה"ג מר ד"ר אייזענשטאט ש"י לא יכל לעבוד בפועל ממש

הרב ד"ר מאיר הילדסהיימר

הרב ישראל מייזל ע"ה

רבנים, דוקטורים ומנהלי בנק

א. את ההשתדלות בדבר השגת הרישיון החילונו בעתה ובמועדה, בהקדם הראוי כשני חדשים לפני פורים, ופנינו אל המלאכות המסחרית בריגא [כעין הקונסול לענייני מסחר של שגרירות רוסיה בלטביה], לבקש ממנה רישיון להכניס מצה נדבה מחו"ל לרוסיה, הציר ה[מ]סחרי השיב כי ישאל במוסקבה על עסק זה, ומצדו יסייע לבקשתנו וימליץ עבורה. התחיל עובר שבוע אחר שבוע והוא אין לו תשובה ממוסקבה ומבטיח מיום ליום להשיב תשובה ואין.

ראינו כי הזמן הולך ומתקרב לפורים ועשינו צעד שני לזרוז ההשתדלות כי כל העת עמדנו בקשור עם הועד במוסקבה [ועד שטיפל בענין המצה], אשר דרש ותבע אותנו לארגן את העזר. הצעד השני היה ההשתדלות בברלין.

[הרב מרדכי דובין גם נסע למדינות אירופה, ובחלק מהמסעות נסעו הרש"ג והרב דובין ביחד, ובחלקן כל אחד ליעדים אחרים. כמובן שמלאכתם נעשתה בשיתוף פעולה ובהכוונת אדמו"ר הרייז"צ].

הודות להתמסרותו השלמה של הדייר מוהרי"ם [מאיר] הילדסהיימר ש"י [ע"ה] – מראשי בית מדרש לרבנים בברלין. מספר ימים לאחר יציאת אדמו"ר הרייז"צ מברית המועצות, כבר הגיע לריגא בכדי לסייע לרבי הרייז"צ בעזרה ליהודי רוסיה], וקירוב דעתו של הדייר ב. כהן, עלה לפעול הרבה בברלין.

ראשית ביקרה דלגציה [משלחת] והרצתה הדברים בעל פה לפני הציר

המצות ובנושאים אחרים, ניתן להבין כי אכן היה קשר הדוק בין הרב מייזל אל הרבי הרייז"צ. יש לציין כי הרבי הרייז"צ במכתביו מכנהו "מחותני".

לפנינו מכתב – בפרסום ראשון – אל הרב מייזל, בו מסכם הרש"ג בפירוט רב את 'מפעל עזר המצה'. מסגנון המכתב נראה כי הוא נשלח לעוד כמה אנשים שסייעו להצלחת המבצע, כאשר בראש ובסיום האגרת נכתבו כמה משפטים אישיים לכל אחד (הוספנו בעריכה כותרות ביניים, ובין האריחיים בכדי להקל על הקריאה).

השתדלות והשגת אמצעים

בי"ה ו' ניסן תרפ"ט לכבוד העסקן הנמרץ, רב הפעלים ווח"ס, משכיל על דבר טוב, בעל מדות תרומיות, כשי"ת מוהרי"ר ישראל מייזל ש"י תל אביב שלום וברכה!

הנני לתת לכת"ר סקירה כללית קצרה על כל תהלוכות העבודה, שנעשית במפעל עזר המצה ליהודי רוסיה.

כל עבודת מפעל המצה מסתעפת לשני סעיפים:

א. השתדלות לפני השלטון הסובייטי בדבר הרישיון והמכס.

ב. העבודה לשם השגת האמצעים הכספיים.

פרסום ראשון ובלעדי

שלוש אגרות אדמו"ר הרי"צ אל הרב ישראל מייזל

חלק מתוכן המכתבים דלהלן מדבר בענייני רוסיה, ולכן פזורים גם קודים ורמזים. במכתב הראשון, שולל הרבי הרי"צ את השמועה על נסיעתו הצפויה לארץ הקודש. המכתב השני מדבר ברובו על 'קרובינו' אלו היהודים בקייב, ובאגרת השלישית מודיע הרבי הרי"צ על נסיעתו לארץ הקודש.

ב"ה. ח' ניסן תרפ"ח

ידידי הגי הנכבד מחו"ת וו"ח אי"א מוה"ר ישראל ש"י שלום וברכה.

במענה על מכתבו מיי"ג לחודש העבר, אודות אשר קרא במכתב העת אודות נסיעתי לארץ הקודש ת"ו, אין לה יסוד.

את הנעשה עם גיסו חדי' [?] ש"י לא ידעתי, ואתענין במאוד לדעת מצבו בהוה, והשי"ת יעזרהו בפרנסה טובה ובמנוחה בגו"ר.

אשמח לשמוע כי יש לו תקוה טובה בענייני פרנסתו בפרטיות יעזרהו השי"ת בגו"ר. אבקש לפרוש גיני בשלום ידידנו הרה"ג הר"ר אביגדר ש"י [עמיאל – לימים רבה הראשי של תל אביב], ובשלום מחותנו ידידי מאז ומקדם הרה"ג הרי"ש ש"י אהרנסון [רבה של תל אביב]

מחותנו הדורש שלומו ומברכו בחג כשר ושמח ידידו מחותנו

יוסף יצחק שניאורסאהן

[האגרת כולה נכתב בכת"י של המזכיר, ואת המילה האחרונה "מחותנו" הוסיף הרבי הרי"צ לפני חתימתו]

ב"ה. א' כ"א מרחשון. תרפ"ט, ריגא.

כבוד מוח"ת ידידי הנעלה והנכבד אי"א מוה"ר ישראל ש"י שלום וברכה.

במענה על מכתבו אשר גרם לי צער גדול ועגמת נפש רב מצערם של קרובינו ש"י אשר בקיבו, נוסף על הצער הגדול אשר הנני מקבל יום יום מכתבים מלאים יסורים, ירחם השי"ת, ובדבר מוח"ת [מחותנו] גיסו רב"צ ש"י הנני מרגיש גדול הצער והעגמת נפש אבל לדאבון לבי ולמורת רוחי לא אוכל לעשות מאומה. כי בודאי אפשר היה להיטב מצבם בעז"ה על ידי השגת מכונה לעבודה אבל אין על זה שום מקור. וכבר עוד כשתי שנים מקודם, וגם עוד היום הנני בא בכתובים ותחנונים אל מוסדי הצבור בחו"ל אשר יעזרו בתמיכה לאלו ש"י ירדו מנכסיהם, אבל לרגלי סבות שונות עוד דברי לא נתקבלו. והשי"ת הוא יחוס וירחם עליהם בגו"ר. וישלח לו השי"ת שפעת פרנסתו בנקל ובמנוחה ויחזק את בריאותו בגו"ר.

מוח"ת ידידו הדו"ש ומברכו

יוסף יצחק ש"ס

מפני אי שלומו בבריאות. השתתפו אפילו חוגים כאלה, אשר עד עכשו לא התענינו כלל בעניינים של עזר ליהודי רוסיה לצרכים דתיים.

מצד היהודים הצרפתיים השתתפו בהאסף הרב הראשי הפרופסור לוי, והעסקנים החונים על דגלו וחברות האיכאיות, אליאנס.

גם הקהילה היהודית המתנהלת על ידי הרה"ג מוה"ר הרצוג עשתה אסף על ידי העסקן הנודע מר הלל זלוטופולסקי ש"י [החסיד הרב הלל זלוטופולסקי בנו של החסיד הנודע הרב זלמן זלוטופולסקי שהתגורר בפריז, זכה לקבל מהרבי הרי"צ אגרות רבות, המודפסות בכרכי אגרות קודש] וכן עשה הרב מוה"ר"ש לאגושע ש"י.

יחשב כמו מכס לחם!?

ה. בינתיים נתקבל ממוסקבה הרשיון להכניס לרוסיה סך 50 וגון מצה דרך ריגא, הפסקתי את המסע ונסעתי לברלין כדי לסדר את דבר המשלוח. האמבסדה הברלינית הסובייטית [= שגרירות בריה"מ בברלין] הודיעה לנו את דבר הרשיון, אבל אמרה שאינסטרוקציה [אישור עם הוראות] מפורטת נמצאת בריגא. שאלנו מה דין המכס בנוגע למצה, וענו לנו בפשיטות שבודאי יחשב כמו מכס לחם [תשלום מופחת, בגין היותו מוצר חיוני לכל אזרח].

והנה קשה לתאר בכמה קושי עולה להידבר, ולבוא לידי גמר החלט באיזה ענין עם באי-כח הסובייטים. וזה דרכם: לאמר בכל יום ויום אין תשובה, אין ברשותי, אני צריך לתלגרף למוסקבה, אין תשובה ממוסקבה, התשובה בריגא. וכן בריגא ממש כנוסח הזה. אלא ששולחים משם לברלין, ובכל יום ויום תלגרמות רצות וחולפות ממוסקבה ולמוסקבה ואי אפשר לבוא לידי בירור דברים.

בינתיים התחילו להכין את המצה ואין יכולים לעשות צעדים מוחלטים, כל זמן שלא נתברר הדבר, וכל צעד במשא ומתן עמהם עולה בקושי שאין למעלה הימנו. וחמשה ימים ארך עד שהשגנו מהם את הרישיון בכתב. ושם אין אף מילה אחת בדבר המכס. ואין לנו כלום על מה להישען בדבר המכס חוץ ממוזכירו של קרמינסקי [הציר הסובייטי בריגא] שהבטיח כי המכס לא יחשב כי אם במכס לחם.

התחלנו להשתדל על דבר בירור שאלת המכס בעת אחת בריגא וברלין, ובמוסקבא גופא על ידי הועד הדתם, הכינונו בריגא את הוגונים וציר הסובייטי אינו נותן תשובה

דברו גם הם עם הצייר. אחר כך פנינו אל המינסטריון הגרמני לענייני חוץ על ידי לעגאצינאגטראט [?] פרופסור ס. דברנהיים וקבלו הם תשובה כזאת מן הצייר קרטינסקי: "המצב ברוסיה הוא כזה שהקומיסאר לענייני חוץ כתבה לקומיסאר לענייני המסחר שיתן הלז רשיון למכס זול".

ההתלבטות: מצה, קמח או כסף?

נתקבלה טלגרמה מברלין שהמינסטריון הגרמני קיבל שוב מענה כזה מהצייר הרוסי בברלין, שמעיר הבירה שלהם שלחו לריגא למלאכות המסחרית לאמר: שיעשו הכל כרצונם. על סמך זה הלכנו שוב אל המלאכות בריגא, ונתודענו שאין להם כלום כחוץ מן הידיעה שהזילו את המכס משני רובלים ל-50 אגורות לכל קילא. הודענו את הדבר תיכף לברלין והתחילו בהשתדלות בברלין על ידי הצייר הגרמני בעיר הבירה שלהם, להשפיע שיתנו רישיון להכניס קמח.

בינתיים קיבל הדשוינט בברלין טלגרמה מד"ר ראזין [מנהל הגיוינט בברית המועצות] ממוסקבה, שהוא שמע שהחלטה האחרונה היתה בקאמיטריאט למסחר שהמכס יזול עד חמישים אגורות, ולכן דעתו ועצתו שלא ישלחו לא מצה ולא קמח כי אם כסף.

אנחנו חשבנו שזה לא נכון לעשות כן, כל זמן שיש תקוה לשלוח קמח, כי הלא רוסיה אין קמח דיו לקנות. וגם המנדבים יחשבו זאת לעוול שלא שלחנו לא קמח ולא מצה כי אם כסף.

לזאת שלחה הדשוינט בברלין שתשלח טלגרמה לד"ר ראזין כנוסח הזה:

"מסרתי את ידיעתכם להילדסהיימר, והוא מטעמים שונים מבכר את משלוח הקמח. האפשר להשיג רשיון לקמח תיכף ולהזיל המכס של מצה באופן שאפשר יהא לשלוח, האפשר בכלל לקנות קמח למצה שם, כלומר ברוסיה, שמחירים נוחים. נא לשים לב שהכסף הנאסף מנדיבים הוא מטעם שברוסיה אין קמח למצה, וישאר אצלם רושם בלתי נעים אם נשלח עכשו כסף תמורת קמח. הצעתנו שלנו שתשתדלו להשפיע להשיג רישיון להכניס קמח שעל דבר זה כבר בקשנו לפני שנים עשר [יום]. וכן תבקשו הפחתת המכס שעולה ביוקר יותר מעצם המצה. נא לטלגרף התשובה האחרונה".

עד כאן דברי הטלגרמה של הדשוינט מברלין אל הד"ר ראזין.

בינתיים נעשו כל מיני השתדלות גם מצד הועד שלנו במוסקבה, וקבל מענה, שהמכס לא יהיה זול מ-50 אגורות, וכי קמח לא ירשו

כעין המכתב דלהלן אבל בשינויים נשלח לכמה רבנים ומוסדות בארץ הקודש. ב"ה. ג' תמוז תרפ"ט.

כבוד מו"ח ידידי הנכבד והרם נעלה בעל מידות תרומיות וו"ח אי"א מוהר"ר ישראל ש"י שלום וברכה

כהיום אשר נתקבלו ת"ל כל התעודות ברשיון הכניסה לאה"ק ת"ו והנסיעה דרך איטליה. הנני בעזרתו ית' להגביל מועד נסיעתי צלחה לאה"ק ת"ו עם חתני הר"ש ש"י גורארי' ביום ג' כ"ב תמוז הבע"ל. ונשבות בעזה"י בעיר ברנדיזי באיטליא, וביום א' נסע עם הספינה ההולכת לאלכסנדריא צלחה.

כאמור במכתבי הכללי לאנ"ש ש"י בארצות הברית, בהסכמתי הכללית בעזרתו ית' לבא אליהם על משך איזה זמן אשר כעת לסבות שונות הנני מושלל היכולת לעשות מסעי לארץ מולדתי לבקר בהיכלי קדש ציוני הוד כ"ק אבותי הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע על כן הנני חפץ לבקר במקומות הקדש בארץ הקודש ת"ו.

השי"ת יצליח דרכי בגו"ר. הנני הושב להתמהמה בארץ הקודש ת"ו כ"ב יום או שבועיים ובמשך זמן זה לבקר במקומות הקדש כפי היכולת. הנני מקוה אשר אנ"ש ש"י לא יעמיסו עלי טורח יותר מכפי האפשרי למצב בריאותי החלושה, יחזקני השי"ת, וכל הקרוב קרוב אלי וחפץ בטובתי בטח ישתדל לשמרני בכל שמירה האפשרית שלא לערבני בשום ענין פוליטי של מפלגה והדומה, כי מסעי זה אופי פרטי לו, כאמור.

והנני מחות' המצפה לראותו בשמחה הדו"ש מוקירו ומברכו

יוסף יצחק שניאורסאהן

אחר כך עשינו עוד יותר מזה שפנה הד"ר א. קאן הנ"ל על ידי טלגרמה אל המיניסטרוני לענייני חוץ שלהם לעיר בירתם [משרד החוץ הרוסי השוכן במוסקבה] וזה דבריו בתלגרמה כשהם מתורגמים עברית:

"הצייר הברליני הציע לפניכם על פי בקשתם של הדירקטור וסרמן מדייטשע באנק ושל קלעעסן והודעתם שנתן הרישיון וכי ההגשמה [בקשה?] נמסרה למלאכות המסחרית בריגא [נציגות המסחר בשגרירות רוסיה בריגא], בינתיים נעשה קבוץ כספים לשם מצת נדבה אלו בכל הארצות בהשתתפות העיתונות היהודית וכל האורגניזציות [הארגונים] של עזר הן באירופה והן באמריקה, אבל מפני שהמכס גבוה מאוד, זאת אומרת 2 רובל הקילא, ומלבד זה אין ברור אם מותר להכניס קמח, לזאת כל המפעל נעשה בלתי אפשרי מטעם זה, ומשום איחור הזמן אפשר רק להכניס קמח בשביל הקהילות לאפות ממנו מצה. כדי שלא יבוא לידי התרגוזות גדולה שעלולה לגרום הפסד, הנני מבקש תכופה לפעול רישיון להכניס 30 וגונים קמח דרך ריגא, במכס של 3 אגורות הקילא, בתנאי שרוב המכס ישולם במוקדם, והוצאות ההובלה ישלמו המקבלין, הנני מבקש תשובה טלגרפית".

עד כאן דברי הטלגרמה של ד"ר א. קאן. נעשה עוד שהדירקטורים וסרמן מדייטשע באנק וקלעעמאן מדרעזדענע באנק

ומבטיח ודוחה מיום ליום, וממוסקבה לברלין וחוזר חלילה, ואין לשער עצם העגמת נפש שהיתה לנו בעת הזאת. לבסוף החילונו לדבר קשות, והסכים הצייר לתת רישיון לשלוח את 5 הוגונים בחשבון מכס של 5 קופיקות, בכמה יגיעות עלה כל זה לא אוכל לתאר.

בה בעת עצמה נעשו הפעולות האלו בברלין:

הידיעה שברוסיה רוצה הקומיסאריאט המסחרי [משרד המסחר] לחשב את מכס המצה כמכס מיני תופינים דהיינו שני רובל הקילוגרם – הדהימה את כל העסקנים [מכס לחם = 5 קופיקות, מכס מיני תופינים = 2 רובל שהם 200 קופיקות!].

ראשית כל בקרנו הד"ר הילדסהיימר ואני את הצייר קרטינסקי ובקשנוהו שישתדל שירשה השלטון שלהם לחשב את מכס המצה בסך 5 קופיקות הקילא [ק"ג], ושירשו להכניס קמח במקום מצה, והוא הבטיח להשתדל לפני שלטונו על זה.

על פי בקשתנו פנה גם הד"ר אסקאר קאן שיש לו היכרות גדולה אצל השלטון והצייר שלהם גם כן בדברים הנ"ל, והצייר קרטינסקי הבטיח לעשות ככל יכולתו. אחר כך פנה גם הד"ר בעק אשר עומד בקשרי ידידות עם הצייר, וערך אל הצייר מכתב מלא [תלונות] קשות על העיכובים, שהם עושים בדבר המכס, וכתב לו שאל יחשב שאפשר כך ללגלג בכלל ישראל על נקלה.

שני מימין הרב מרדכי דובין, הרש"ג, הרבי הרי"צ, הרב מרדכי חפץ

אל אחינו בכל אתר ואתר.

ב"ה.

על ידיו זמן חמשת העשורים הקדומים של רבנו ויזאה נשקפה על לבנו הספידה חיה על ארץ ישראל, רחמינו ירחיקו ידנו מן המסך האלוקים המפחידים והרשעים אשר אין להם בשם לקנות פנינו והעושה חת הסתר.

מבט הרואה הוא העני הנבחר בין אחינו בחיפה, כשבו פרסומיהם זה עתה בספרנו, הם יצאו כלבנו נכנס מחורג: נחמה ממות אלוקים מספרות מחייב-אלהם משה ודממה—נבדו העני הרוחני ויכחו נשם אלמנה של איתנו, די ידמה. נקמי על כל, וישאלו הנקמה לאמות המצח איתו שבו כולו, כי השנה הזאת הוא שנת פורת במדינת רוסיה, קמה אין גם כן, בן אשיר להשיגו, וכלל תהיה חסד. חסדו וכל נשם נחמד רק בקצהו, משפחה פלחה בספקו, ולמטה אין קמה כלל.

לפי המצרה אחרונה שחיה במדינת רוסיה עולה כספי בני ישראל שני מיליאן קמה מזה שנה אלוקים נשם בן ידנו מזה לשנת ודממה להעסיק איתנו יחידים המכשלים בארץ רוסיה.

על ידיו חנה, תודה לכל, לא ידענו ספרה רק ויהי מזה אשר מדינה שרממה נשארנה בכלל מצה לפסחה.

אחינו.

לפנינו כחוב שאלה כחורה, שאלה אשר כל אתר סיפאל מחוב להחייב עלינו, בין ארץ וכן אמת, כולנו כאחד נשא עלינו ח"ו את הכתם השחור הנורא אשר יכתב על לב ישראל כדיראון עולם ח"ו, כי ארצנו כל ישראל הושבים מהחוץ הארצם, ראינו בצרת אחינו ואחיותינו וזא באנו ח"ו העזרתם.

אחינו.

כלנו בני ישראל בני הבדל כנס שאיפה וספלה נעזרים אנחנו ח"ו לקראת ליל הקדוש הן הנאלה, אשר השם יוסבר הוצאנו מעברות לחרוהו ספילה לאר נח"ל.

השם כלילה היה איתנו וחרוהונו נהיה ונחיה, חושבים במדינת רוסיה, ישבו ח"ו עשויים כרעב, נעברים ונצטלים ונבנו כפי נשם על נולד חסד, אשר לא השגי יום לאכול סנה.

האם נשבו ח"ו בחבוק ידים?

החוב על כל אתר סיפאל להחייב נבחנו לים, למעוה חיים ליהודי רוסיה, החוב על כל הרצונם הנאמרים והנחשקים הנכבדים לים כל מקום וסמך, ועד למעוה חיים ליהודי רוסיה, לאקף את הסוף, אשר קיימו בני ישראל, ולרוי את הבור לרנא, כי חסן קוד הודעה רבה, ועלנו המעוה למחול, וששש איתנו עניא מרודים ילי חסן סוזה ליל הספח.

הסכת ושמע ישראל.

הכינו נולד יסמה זה חרובו את חסן הנורא הלילה הכינאי איש איש את תרומתו בשבויב ארצנו לפסחה: חרשו אל תעמדו, אל האחרו שערה, כי שערה ליום החשב, ודי יבדן כל, ושיי הסוב להחייב ליום ולאחרים בכל טוב ולחיים חיים, ספלה, כביא.

ישראל מאיר הבחן מראין
גם על חסן חיים יוסף יצחק שניאורסאהן
חיים עזר גראדענסקן

יחזקאל ליבשיין
אברהם רובער כהנא שפירא
מנחם מענדל זק

אברהם קליס
אברהם קיינא
אברהם חייט

ידי אגודת הרבנים דרעלין
ידי אגודת הרבנים ולישא
ידי אגודת הרבנים דלסבא

קול קורא של גדולי ישראל הקוראים לסייע לשלוח מצה לרוסיה על החתום, מימין לשמאל: החפץ חיים, אדמו"ר הרי"צ, הגר"ח ע גרודז'נסקי רבה של וילנה, הרב יחזקאל ליבשיץ אב"ד קאליש ויו"ר אגודת הרבנים בפולין, הרב אברהם דובער שפירא אב"ד קובנה ויו"ר אגודת הרבנים דליטא, הרב מנחם מענדל זק אב"ד ריגא ויו"ר אגודת הרבנים דלטביה

בשום אופן להכניס. לבסוף נתקבלה כתשובה הזאת גם בברלין וגם בריגא. יתר על כן שאפילו חמשת הוגונים הראשונים שנשלחו מריגא על אחריותו של הציור שלהם בריגא לפי מכס של 5 קופיקות, גם אותם עכבו במקום שהגיעו, ולא נתנו אותם למקבלין, עד ששלמנו בעדם את המכס הנוסף סך 45 קופיקות לקילוגרם.

ברוסיה קשה להשיג מצה

1. כיון שנתברר לפנינו המצב שהמכס הוא גבוה סך 50 קופיקות לקילוגרם, ותנאי התשלום הם אלו: את המכס ואת הוצאות ההובלה על מסילות הברזל הרוסיות צריכים לשלם בחו"ל בוואליוטא [מטבע] של חו"ל – נתייצבה לפנינו שאלה אולי טוב יותר לשלוח לא מצה כי אם כסף. השאלה הזאת דרשה גם היא הרבה עמל ויגיעה, לביירוה:

- א. מה כדאי יותר לשלוח?
- ב. מה דעתם של יהודי רוסיה?

עיקר המשען לסברא של משלוח הכסף ולא מצה היתה התלגרמה הנקובה למעלה של הד"ר ראזין שבה הוא מייעץ לשלוח כסף. תלגרפנו אליו שנית, אם יש אפשרות להשיג מצה, אם רק ישלחו להם כסף ובכמה תעלה המצה. תחילה לא קיבלנו תשובה כלל, כי לא היה הד"ר רוזין במוסקבה ואחר כך ענה שברוסיה קשה מאוד להשיג מצה והיא תעלה ביוקר יותר מן המצה הנשלחת מחו"ל לאחר המכס הגבוה.

מן המכתבים האחרונים, המגיעים מקצוי רוסיה שונים נתברר שאין כמעט מקום אשר שם תהא המצה הסובייטית זולה מהמצה הנשלחת מחו"ל לאחר המכס. למשל במוסקבה מחיר מצה לא פחות מ-20 רובל, והמצה מחו"ל עולה מ-14 עד 16 רובל לפוד [פוד = לערך 5.3 ק"ג]. יש מקומות שהמצה ב-26 קובל לפוד: נמצא שכדאי לשלוח כל זמן שיש יכולת – מצה.

וכן פנה אלינו ה"איכא" וה"אליאנס" [ארגונים יהודיים המזוכרים גם לעיל] בדרישה לשלוח מצה ולא כסף, וכן שיערנו דעת המנדבים, שהם רוצים, שתגיע לשם מצה בעין, בשים לב דוחק הגדול השורר שם.

28 קרונות רכבת עמוסות מצה

ז. בין הכל יעלה כל המשלוח ל-28 גוונים [28 קרונות רכבת עמוסות מצה], המתחלקים בהתאם להוראות שקיבלנו מרוסיה באופן כזה:

3 גוונים – למוסקבה – על שם הקהילה והרב [יעקב] קלעמעס רבה של מוסקבה
2 גוונים – ללנינגרד – ע"ש הקהילה והרבנים

2 גוונים – למינסק – ע"ש הרב [מנחם מענדל] גלוסקין רבה של מינסק

2 גוונים – לחרקוב – ע"ש מר [מרדכי] איילינסון [ניהל יחדרי מחתרת למעוטי יכולת]

2 גוונים – לויטבסק – ע"ש הרב [שמריה לייב] מעדאליע [רבה של ויטבסק]

1 ואגון – לאודסה – ע"ש הרב [זוסיא] פרידמן [חמיו של יבלחט"א הרב אהרן חזן שי']

1 ואגון – לחרסון – ע"ש מר אלפערין
1 ואגון – לניקולייב – ע"ש הרב [שמואל] שניאורסון [אח אביו של הרבי מה"מ]

1 ואגון – ליקטרינוסלב – ע"ש הרב [לוי יצחק] שניאורסון [אבי הרבי מה"מ]

1 ואגון – לקרמנצוג – ע"ש הרב [יצחק יואל] רפאלוביץ [רב קהילת ליובאוויטש בקרמנצוג]

1 ואגון – לז'יטומיר – ע"ש הרב [משה] חאסיין

1 ואגון – לברדיטשעב – ע"ש הרב ארטענבער

1 ואגון – להומל – ע"ש הרב חאוויין
1 ואגון – לבאברויסק – ע"ש הרב [שמואל] בעזפאלאו רבה של באברויסק

4 ואגונים – לשעפעטאווקע. בשביל כל גליל ואלין ע"ש הרב [שמואל] שפירא משעפעטאווקע וע"ש הרב [יעקב] לעוויצקי מאולבסק.

2 ואגונים – לקיוב – ע"ש מר טאווער
1 ואגון – לראסטאו דאן – ע"ש הרבנים [יהושע העשל] זמסקי [רב חסידי ליובאוויטש ברוסטוב] וקצנלנבוין

1 ואגון – לטשערניגוב ע"ש הרב [מנחם מענדל] שניאורסון [רב בצ'רניגוב, דוד הרב לוי יצחק שניאורסאהן אביו של הרבי].
החלוקה ברוסיה הן בכל מקום ומקום והן מן הערים המרכזיות לערים הקטנות, נעשות על ידי הועדים המקומיים והרבנים ובמקום שיש קהילות – עוסקות בזה הקהילות והרבנים: הרה"ג מוהרד"ט

בסקנזנויא נוסד ועד בקופנהגן על ידי הפרופסור סימונסן והרב ד"ר פרידיגער, ועד בקריסטיאניא על ידי הרב ד"ר ווינקלר, הרב ד"ר וואלשטיין והרה"ג רש"י לעוויטאן.

בשוויץ מתנהל אסף על ידי מר רוזנצוויג ומר גוגנהיים.

בפולין התנהל האסף על ידי ועדי הקהילות ומתחיל במצוה היה ועד הקהילה בוורשא, נתפרסם קול קורא הן מהקהילה הורשית והן מאגודת הרבנים [של פולין].

בלגיא ביקרנו הד"ר הילדסהיימר ואני ונתייסד ועד באנטוורפן ובבריסל.

בארץ ישראל יצא קול קורא של הרבנים הראשיים: [הרב אברהם יצחק הכהן] קוק, [גאב"ד העדה החרדית הרב יוסף חיים] זוננפלד, ו[הראשון לציון הרב הראשי הספרדי] ר' יעקב מאיר שליט"א.

בשאנכאי ובחארבין [ערים במדינת סין] נתייסדו ועדים.

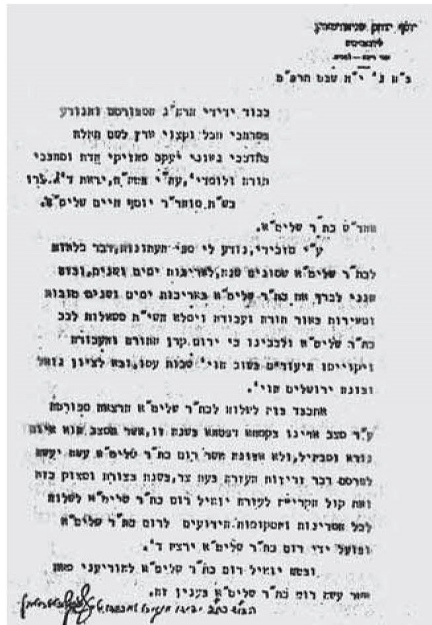
באלזס [חבל ארץ בצרפת המזרחית] ניהלו את האסף הרב וויל מקולמר, והרב ברנסווייג מסטארטבורג.

מובן שעל ידי הוקרת המכס נשתנה כל החשבון, ובסך הנאסף באמריקה ובאירופה אי אפשר לשלוח כי אם 28 וואגונים והחבילות. כל וואגן עולה בערך 2500 עם המכס וההובלה ועל כן נשאר מספר ערים חשובות אשר נחוץ לעזר להן ואי אפשר מצד חוסר הכסף. על כן תלגרפנו לאמריקה שנחוץ עוד 15,000 דולרים, למען שנוכל לעזור להם, אם לא במצה, משום איחור הזמן, אז במשלוח הכסף לכל הפחות.

והנני מאחל לכת"ר לחג את חג המצות בלב טוב ושמח בגלל כל הטוב, אשר עשה למען אחינו ברוסיה לכלכלם במצה. עד כאן מכתבו של הרש"ג.

גם בשנים הבאות, ערך הרבי הריי"צ בעזרת חתנו הרש"ג ועוד מחשובי החסידים, פעולות מורכבות בכדי לשלוח מצות לרוסיה דרך מסך הברזל האימתני, כאשר משנה לשנה המצב נהיה יותר קשה ומסובך. למפרע התברר כי משלוח המצות בשנת תרפ"ט, היה פעם ראשונה אבל גם אחרונה, שנשלחה כמות כה אדירה של מצות עד לפילת הקומוניזם, או אז שב יבוא המצה לרוסיה – ושוב על ידי חסידי חב"ד.

מכתבי הרבי הריי"צ ומכתב הרש"ג נלקחו מתוך תיק: ARC. 4 1827 – מחלקת ארכיונים בספריה הלאומית ירושלים.

אגרת אדמו"ר הריי"צ אל הרב זוננפלד. בראשית האגרת ברכות לרגל מלאת לו שמונים שנה, ובמחצית השניה של האגרת - בקשה לסייע לשלוח מצה לרוסיה.

קצנלנבוין שליט"א [רבה של לנינגרד] ועוד. וכן במוסקבה ובחרקוב, ברוסטוב משתתפים בועד שני רבנים: הרב זמסקי והרב קצנלנבוין שליט"א. בחלוקה משתתפים כל חוגי הקהל היהודי בערים השונות.

שאלת חבילות פרטיות

ח. כל העת השתדלנו לברר גם את שאלת המשלוח של חבילות פרטיות. עד כמה שבייררנו הרי על חבילות מה המכס נשאר שני רובלים לקילוגרם, שעליהם ד"ר רוזין תילגרף לפני שבועיים שנתן רישיון מהקומיטאריאט המסחרי, שאם ישלם בחו"ל השולחן עצמו את המכס בוואליוטא [מטבע] של חו"ל, אז יחשב המכס כעל מצת ציבור רק 50 קופיקות. אך כשפנינו אל הציר הרוסי לא אישר את הידיעה ושלח כמה תגלרמות למוסקבה בגין זה ולא השיג תשובה מאושרת.

אולם על חבילות קמה המכס אינו גודל, ועל כן שלחנו מכאן יותר מ-5000 חבילות קמה של 5 קילוגרם החבילה, המשלוח הוא לגלילים הכי שונים [נידחים?].

ט. בה בעת לא חדלנו לעבוד דבר האסף. **בהולנד** ארגן הרב הראשי אנדערווייזער את האוסף, הוא פרסם קול קורא בעיתונים דהתם וחברת צדקה אספה את האוסף. **בפינלנד** נתייסד קומיטט על ידי הרב הראשי בהלטינגפורס.